

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 42 Volume: 9 Issue: 42

Şubat 2016 February 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

NEOLİBERAL KRİZLER ÇERÇEVESİNDE KURUMSAL YÖNETİŞİMİN DEĞERLENDİRİLMESİ EVALUATION OF CORPORATE GOVERNANCE WITHIN THE FRAMEWORK OF NEOLIBERAL CRISIS

Uğur SEVİM *
Selçuk BALI **

Öz

Dünya genelinde 1980'lerden itibaren etkisini gösteren neoliberal politikalar, ekonomiden finansa birçok alanda önemli değişimlere neden olmuştur. Ancak neoliberalizmle birlikte gelen bu değişim dalgası birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Bu süreçte tüm dünyada yaşanan makro ekonomik boyutta yaşanan istikrarsızlıklar ve finansal krizler bu tartışmaların iyice alevlenmesine neden olmuştur. Neoliberal dönem içinde yaşanan finansal krizler ele alındığında söz konusu krizlerin ortaya çıkmasındaki ana nedenlerden biri olarak neoliberalizmle birlikte giderek kuralsızlaşan, serbestleşen ve bütünleşen finansal piyasalar gösterilmektedir. Bu noktada finansal piyasalarda daha fazla kâr elde etme isteği nedeniyle oluşan ve toplumun tamamına zarar verebilecek noktaya ulaşma potansiyeline sahip olan düzensizlikleri denetim altına alabilmek amacıyla kurumsal yönetim kavramı ortaya çıkmıştır. Fakat son yaşanan 2008 Küresel Finansal Kriz de göstermektedir ki kurumsal yönetim de finansal piyasalardaki düzensizlikleri gidermede yetersiz kalmaktadır. Bu çalışmada neoliberal dönemde yaşanan finansal krizlerden yola çıkılarak, kurumsal yönetim kavramı üzerinden neoliberal politikaların krizler üzerindeki etki düzeyi ve söz konusu politikaların krizlerin oluşumunu önleme konusundaki yetersizliğinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Neoliberal Politikalar, Kurumsal Yönetişim, Finansal Kriz.

Abstract

Neoliberal politics, take effecting in whole world since 1980s, caused important changes in a lot of fields from economics to finance. The wave of change that coming with neoliberalism has caused many discussions. Macroeconomic unstabilities and financial crisis, experienced especially neoliberal period in all of the world, have triggered these discussions. When the financial crisis that has seen in neoliberal period have examined, irregular, liberal and assemble financial markets that coming with the neoliberalism have indicated as one of the main causes to reveal these crisis. At this point, financial markets, which may occur due to the desire of more profit and can harm the whole society has emerged the concept of corporate governance in order to keep disturbances under control. But the recent global financial crisis in 2008 also showed that corporate governance is insufficient to resolve irregularities in the financial markets. Therefore, in this study, impact on the crises of neoliberal policies and its failure to prevent the formation of these crises, based on the financial crises experiencing during the neoliberal period, tried to put forward over the failure of corporate governance.

Keywords: Neoliberal Politics, Corporate Governance, Financial Crisis.

I. GİRİŞ

Geçmişten günümüze bakıldığında bugüne kadar tüm dünyada birçok alanda çok yönlü değişimler yaşandığı görülmektedir. Bu değişim süreci irdelendiğinde en önemli değişimlerden biri olarak Fordist sistemden neoliberal sisteme geçiş dikkati çekmektedir. Tüm dünyada 1980'lerle birlikte kendini gösteren neoliberal politikalar, neoliberal dönem içerisinde çokça tartışılmıştır. Bu tartışmaların odak noktası ise söz konusu dönemde meydana gelen, ciddi sayıda, kısa aralıklarla gerçekleşen ve küresel çapta etkili olan finansal krizlerdir. Bu finansal krizlerin ortaya çıkmasındaki en önemli nedenlerden biri olarak da neoliberalizmle birlikte gittikçe kuralsızlaşan ve serbestleşen finansal piyasalarda meydana gelen düzensizlikler gösterilmektedir.

Finansal piyasalardaki entegrasyonun ve riskin giderek artması sonucunda ortaya çıkan olumsuz sonuçların etkisi küresel bazda olmakta, tüm dünya ekonomisine ve finansal sistemine önemli zararlar vermektedir. İşte bu gibi olumsuz durumların önüne geçebilmek ve finansal piyasalardan daha fazla kâr elde etme isteği nedeniyle oluşabilen ve tüm topluma zarar verebilen düzensizlikleri denetim altında tutabilmek adına kurumsal yönetim kavramı ortaya çıkmış ve OECD'nin yayınladığı kurumsal yönetim ilkeleri bütün dünyada genel kabul görmüştür. Fakat 2008 Küresel Finansal Kriz ile kurumsal yönetişimin de finansal piyasalarda yaşanan düzensizlikleri gidermede yetersiz kaldığını açıkça görülmüştür.

Çalışmada öncelikle neoliberalizm kavramı ele alınacak, akabinde ise neoliberal dönem boyunca yaşanan ve küresel çapta etki yaratan önemli bir kaç neoliberal kriz ele alınarak değerlendirilecektir. Son

* Yrd. Doç., Dr. Giresun Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü

** Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü

olarak ise neoliberal dönem içinde özellikle finansal piyasaların entegrasyonu ve finansal risklerin artmasıyla birlikte oluşan bir takım olumsuzlukları gidermek için ortaya çıkan kurumsal yönetim kavramına değinilerek, kurumsal yönetim ilkelerinin neoliberal krizler üzerindeki etkisi irdelenecektir.

II. NEOLİBERALİZM

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda tüm dünyada Sosyal-Keynesyen Model'e dayalı Fordist bir ekonomik sistem hâkim olmuştur. Kitlesele üretim ve kitlesele tüketim anlayışına dayalı bir sistem olan Fordizm'de kısmen Büyük Depresyon'a kısmen de sosyalist iş gücü hareketinin yükselişine karşılık olarak, hükümetlerin ekonomiyi yönlendirmede aktif bir rol oynadıkları varsayımıyla finansal sistem yeniden düzenlenmiştir. Bu sistemin temel amacı tam istihdam sağlamak olarak belirlenmiş ve bu amaca da aşağı yukarı birçok alanda ulaşılmıştır. Bu dönem kapitalizmin "altın çağı" olarak da adlandırılmaktadır (Stockhammer, 2010: 7-8).

Kapitalist sistemin eksik talep-aşırı üretim krizlerine sürüklenmeden kendini yenileyebilmesi için 1960'ların sonunda sürekli olarak genişleyici politikaların uygulanması gerekmiştir. Bunun yanında sermaye sınıfının emekçi sınıfların giderek yükselen taleplerini karşılamakta zorlanmaya başlaması ve finansal sisteminden yeterli gelir elde edilememesi (sermaye piyasalarının kontrol altında tutulması ve sabit kur rejimi gibi nedenlerle) gibi durumlarla da karşı karşıya kalınmaya başlanmıştır (Yeldan, 2009: 13). Sonuçta 1970'lerde Fordizm krize girmiştir. Kriz, işgücünde baş gösteren huzursuzluk dalgası, yükselen enflasyon ve işsizlik gibi belirtiler göstererek 1970'ler boyunca kendini iyice hissettirmiştir. Verimlilikteki artış trendi 1970'lerin ortasından itibaren önceki dönemlere göre azalmaya başlamıştır. Ekonomik büyüme oranları da altın çağın gerisinde gerçekleşmiş ve özellikle Avrupa da işsizlik oranı çok ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bütün bunların sonucu olarak 1980'lerde önemli bir dönüm noktası yaşanmış ve "neoliberalizme" geçilmiştir. Neoliberalizm ile kapitalist sistem içinde eski ideolojilerden farklı olarak serbest veya düzensiz bir piyasanın üstünlüğü öne sürülmüştür. Neoliberalizm, para politikasının değişmesi ve faiz oranlarının keskin bir şekilde artmasıyla kendini göstermeye başlamıştır. Bu noktada hükümetlerin öncelikleri konusu ise daha geniş çaplı bir değişim olmuştur. Buna göre artık öncelikli amaç düşük enflasyon ve denk bütçedir (Kotz, 1999: 28; Stockhammer, 2010: 8).

Klasik liberalizmi de içine alan lassisez-faire normlarına neoliberal sistemle beraber geri dönülerek bu sayede devletin "müdahale" gücü elinden alınmış ve ekonomik hayatta piyasalar daha da güçlü konuma getirilmiştir. Rekabetin "doğal" bir durum olmadığı yönündeki düşünceye bu dönemde klasik liberalizmden daha fazla vurgu yapılmış ve serbestçe işleyen piyasaların üreticilerin tek el gücüne sahip oldukları durumlarda bile optimal sonuçlar yaratabileceği fikri ortaya atılmıştır. Kâr amacı sebebiyle rekabetçi bir ortamda sağlanamayacak bazı kamu malları arzının sağlanması, ayrıca özel sektörün çıkarları göz ardı edilerek rekabetin kurallarını oluşturmak ve uygulamak için bazı noktalarda devlet müdahalesinin gerekebileceği durumlar neoliberalizm tarafından meşrû saymıştır. Neoliberalizmin temelinde yatan düşünce, dünya piyasalarıyla tamamıyla bütünleşmiş rekabetçi bir ortamın ortaya çıkardığı etkinliktir. Finans dünyasında ise neoliberal politikalar "etkin piyasa hipotezi" ile desteklenmekte olup, bu hipoteze göre piyasada ortaya çıkan fiyatlar ekonomik temeller hakkında gerekli bilgileri yansıtmakta ve piyasalar er veya geç mutlaka dengeye gelmektedir (Wade, 2008: 2-3).

Neoliberal sistem, mal ve faktör piyasalarında fiyat müdahalelerinin kaldırılması, dış ticaretin ve finans piyasalarının serbestleştirilmesi, eğitim ve sağlık başta olmak üzere sosyal hizmet alanlarında özelleştirme eğilimlerinin yaygınlaşması ve iş gücü piyasalarının esnekleştirilmesi gibi amaçları ön planda tutarak özellikle az gelişmiş ülkeleri dışa açık serbest piyasa ekonomisi doğrultusunda dönüştürme yolunda etkili olmuştur. Bunun yanında neoliberal sistem, ekonomik büyümeye imkân tanıdığı gibi tarihsel süreç içerisinde finansal krizlere de neden olmuştur. İşte neoliberal görüşün temel eleştirisi, geniş çapta sermaye akışlarının finansal krizlere yol açma ihtimalini dikkate almamasıdır (Şenses, 2004: 3-17; Ay ve Mangır, 2007: 133).

III. "NEOLİBERAL" KRİZLER ve KURUMSAL YÖNETİŞİMİN DOĞUŞU

Kapitalist sistemin istikrarlı bir şekilde devam etmesi ve hayatta kalması öncelikle güçlü bir şekilde sermaye çekebilme yeteneğine bağlıdır. Güçlü bir sermaye birikimi uzun vadede nüfusun önemli bir bölümünün yaşam standartlarının artmasına imkân vermektedir. Bununla birlikte neoliberalizmin kuvvetli bir şekilde sermaye birikimini teşvik ettiği kesin değildir. Çünkü neoliberal model, devletin dengeleyici harcama ve vergilendirme politikalarından (otomatik stabilizatörlerin etkinliğini küçülen sosyal refah programlarına doğru azaltarak) vazgeçmesi, finansal sistem üzerindeki kamu düzenlemelerinin gevşemesi gibi nedenlerle sistemi finansal krizler ve depresyonlara karşı savunmasız hale getirmektedir (Kotz, 2002: 66).

İlk bakışta özellikle az gelişmiş ülkelerin finansman gereksinimleri açısından sermaye piyasalarının serbestleşmesi ve giderek bütünleşmesi, olumlu bir gelişme izlenimi ortaya koymakla birlikte finansal akımların yön ve miktarı konusunda yaşanan belirsizlikler yeterli kurumsal denetim mekanizmalarını

kurmadan bu sürece başlayan ülkelerde makroekonomik istikrarsızlığa ve kısa sürede finansal krizlere yol açmıştır. Krizler, Meksika, Güneydoğu Asya, Rusya, Arjantin ve Türkiye gibi ülkelerde önemli sosyoekonomik etkilere yol açmış ve giderek bütünleşen uluslararası finans piyasaları aracılığıyla diğer birçok ülkede de etkisini hissettirmiştir (Şenses, 2004: 17-18). Son yaşanan 2008 Küresel Finansal Kriz ise bütün dünyada daha uzun dönemli ve derin hasarlar meydana getirmiştir.

3.1. Meksika ve Arjantin Krizleri

Latin Amerika'da 1982'den itibaren yaşanan krizler, özellikle IMF ve pre-kapitalist politik güçlerinde etkisiyle bölgedeki birçok ülkede büyük çaplı bir sanayisizleşmeye yol açmıştır (Juego ve Schmidt, 2009: 7).

Meksika'da 1982'de yaşanan borç krizinden sonra özellikle 1990'ların başlarından itibaren ekonomik politikalarda önemli değişikliklere gidilmiş ve uygulanan neoliberal politikalarla (geniş çaplı özelleştirmeler ve yüksek faiz oranları gibi) yabancı sermayenin ülkeye çekilmesinde önemli başarılar sağlanmıştır. Fakat aynı zamanda uygulanan bu politikalarla birlikte yapılan borç sözleşmelerinin çok kısa vadeli olması, birçok borç anlaşmasının yabancı para cinsinden yapılması gibi finansal sistemi olumsuz etkileyebilecek durumlar ortaya çıkmıştır. Sonuçta 1994'te ülkede yaşanan politik istikrarsızlık finansal piyasalara yansımış ve yabancı sermayenin ülkeye akışı yavaşlamıştır. Bunun sonucunda ülkede devalüasyon gerçekleşmiş ve Meksika Peso'su önemli ölçüde değer kaybetmiştir. Yaşanan devalüasyon sonucunda ülkede Gayri Safi Milli Hasıla 1995'te %-6,2 olarak gerçekleşmiştir. Gayri Safi Milli Hasıla'nın yeniden pozitif rakamlara yükselmesi ise uygulanan tüm ekonomik ve finansal politikalara rağmen ancak 1996'nın ilk çeyreğinde gerçekleşebilmiştir (Mishkin, 1999: 15-22; Lederman vd., 2000: 2).

Sonuçta şu gerçek bir kez daha ortaya çıkmıştır ki tamamen liberalleştirilmiş uluslararası sermaye hareketleri sabit döviz kurları ile birlikte gitmez. Böyle bir durumda döviz kurunda istikrar sağlanabilmesi ancak arka planda büyük çaplı rezervlerin var olması veya güçlü ve güvenilir bir ortağa sahip olunması durumunda gerçekleştirilebilir (Kampeter, 2011: 8).

Arjantin'de 2001'de yaşanan kriz Latin Amerika'da yaşanan neo-liberal içereklili küresel finansal kriz örneklerinden yalnızca biridir. Arjantin 1990'larda IMF tavsiyeleri ile oluşturulan neo-liberalizmin model örneklerinden birisi olarak gösterilmiştir. Neo-liberal programın dışsal versiyonunun uygulanmasına 1990'ların başında Devlet Başkanı Carlos Menem Dönemi'nde başlanmıştır. Programın temel ve öncelikli amacı Arjantin'in on yıllar boyunca yaşadığı durgunluk ve istikrarsızlıktan kurtulup ekonomik büyümenin sağlanması olarak belirtilmiştir. O yıllarda hiperenflasyon yaşayan Arjantin, enflasyonu kısa sürede tek haneli rakamlara indirmeyi başarmış, ancak 90'ların sonuna doğru Arjantin Modeli hızını yitirmiş ve 'Arjantin Mucizesi'nin sonu olarak belirtilen bir ekonomik kriz 2001'de yaşanmıştır. Bu yönleriyle Arjantin Krizi ilginç bir örnektir (Öniş, 2003: 1).

3.2. Güneydoğu Asya Krizi

Güneydoğu Asya Krizi, Meksika Krizi ile benzerlikler göstermekle birlikte, aralarındaki en büyük fark Asya Krizi'nin beklenmedik bir şekilde ortaya çıkmış olmasıdır. Çünkü Latin Amerika ülkelerinde yaşanan yüksek enflasyon, büyük kamu açıkları ve yüksek düzeyde yabancı borçlanma gibi sorunlar krizin anlaşılmasını kolaylaştırmıştır (Harris, 1999: 1).

Küresel ekonominin büyüme hızı 1998'de dünya ekonomisinin dörtte birinde yaşanan resesyonla birlikte belirgin bir şekilde yavaşlamıştır. Aynı zamanda dünya ticaretinin büyüme hızı da aynı dönemde üçte iki oranında düşüş göstermiştir. Bu dönemde ortaya çıkan olumsuz yönlü bu iki trend Güneydoğu Asya Krizi ile birlikte ortaya çıkmıştır, zira krizin merkezindeki ülkeler olan Kore, Singapur, Hong Kong, Tayvan, Tayland, Endonezya ve Filipinler krizin ortaya çıkmasından önceki 20 yılda olağanüstü bir ekonomik büyüme gerçekleştirmiş olan ve gıpta ile izlenen ülkelerdir (Karunatilleka, 1999: 6).

Kriz biraz daha ayrıntılı ele alındığında, ilk olarak 2 Temmuz 1997'de Tayland Baht'nun devalüe edilmesiyle birlikte 1994'teki Meksika Pesosu'nun devalüasyonunun ardından para ve menkul kıymet piyasalarında ortaya çıkan ve "tequila" etkisi olarak adlandırılan etkiyi aşan ve hızla yayılan bir karışıklık dalgası ortaya çıkmıştır. İlk olarak devalüasyonlar ve borsa çöküşleri şeklinde yayılan kriz sürecinde, problemler şiddetlendikçe Hong Kong ve Güney Kore paraları da spekülasyon baskı altına girmiştir. Karışıklıklar para piyasalarında yayıldıkça ülkelerin birçoğu, Tayland ve Güney Kore'de olduğu gibi tam ölçekli bankacılık krizleriyle karşılaşmasalar bile, bankacılık sektöründe önemli problemler yaşanmaya başlamıştır. Bölgenin dışındaki Arjantin, Brezilya ve Rusya'da da hisse senedi piyasalarında şiddetli düşüşler ve ulusal paralara karşı periyodik spekülasyon saldırıları ortaya çıkmıştır. (Kaminsky ve Reinhart, 1998: 351).

Esasında 1990'larda neo liberalizmle birlikte Doğu Asya'da yaşanan finansal serbestleşme sonrası Doğu Asya ülkelerine olan sermaye girişleri artış göstermiştir. Bu dönemde ilgili ülkelerin tamamında özellikle kısa dönemli sermaye girişlerinde önemli artışlar yaşanmıştır. Yine bu ülkelerin çoğunluğunda kısa vadeli sermaye girişlerinin yanında uzun vadeli sermaye girişleri de artış göstermiştir. Özellikle kısa vadeli

sermaye girişlerinin artışı likiditede de aynı oranda bir artış yaratmıştır fakat bu artışı sağlayan yatırımcılar pozisyonlarını minimum kayıpla kapatabildikleri için bu durum potansiyel bir sermaye çıkışı riski yaratmıştır. Malezya, Endonezya gibi yeterli düzenlemelere ve derin finansal piyasalara sahip olmayan Doğu Asya ülkelerinde bu durum zaten olası bir kriz için ön koşulları oluşturmuştur. Sonuçta da Asya Krizi patlak vermiş ve küresel çapta bir etki yaratmıştır (Crotty ve Dymksi, 1998: 10-11).

3.3. 2008 Küresel Finansal Kriz

En son yaşanan 2008 Küresel Finansal Kriz ise özellikle yüksek faizli mortgage pazarının Amerikan finansal sistemindeki öneminin artmasıyla başlamıştır. Öncelikle 1990'lı ve 2000'li yıllarda finansal kurumlar kredi değerliliği hiç olmayan, fakir bireylerin kredi imkanlarını genişletmiştir. Daha sonra bu mortgage hisseleri gölge bankacılığı sisteminde satılmıştır. Birçok finansal kurum (yüksek riskli yatırım fonları -hedge funds-, özel sermaye fonları-private equity funds- ve yatırım bankaları gibi) yüksek riskli mortgage hisselerine yatırım yapmıştır (Preston, 2009: 507).

Finansal sistemdeki çürüme, konut fiyatları balonunun 2007'de patlaması ile ortaya çıkmıştır. Konut fiyatlarında yaşanan düşüşle beraber subprime borçlusu birçok kişinin sahip olduğu evin değeri mortgage kredisinin altında kalmış ve bununla ilintili olarak da söz konusu kredilerin ödenmeme riski de yükselmeye başlamıştır. Subprime krediler ile ilgili sorunlar aslında 2001'deki resesyonun öncesinde ortaya çıkmış, ancak bu problemler 2002-2005 arasında ekonomide yaşanan canlılık ile hızla giderilebilmiştir. Ancak 2005 sonrasında sorunlar tekrar su yüzüne çıkmaya başlamış ve 2008'de kriz patlak vermiştir (Öztürk ve Gövdere, 2010: 382-383).

Üretim ve istihdam Amerika'da on yıllardır hiç olmadığı kadar hızlı bir şekilde düşüş göstermeye başlamıştır. Ülkenin en büyük şirketlerinden olan City Group ve General Motors borçlarını ödeyemeyecek duruma gelmişlerdir (Kotz, 2009: 305-306). Ağustos/Eylül 2008'de kriz artık tam ölçekli bir finansal krize dönüşmüştür. Wall Street'in önde gelen yatırım bankalarından biri olan Lehman Brothers batmış ve faiz oranları artarken likidite donma noktasına gelmiştir (Stockhammer, 2010: 5). Lehman Brothers'ı takiben Merrill Lynch ve American International Group gibi Amerika'nın önde gelen finans kuruluşları da iflaslarını açıklamışlardır. 2008'in yaz aylarına doğru kriz reel sektöre de sıçramış ve gittikçe şiddetlenerek küresel bir krize dönüşmüştür.

Neoliberal dönemin yapısal finansal dinamikleri, finansal riski derinleştirmiş, bir çok finansal krize imkan vermiş ve finansal yönetim politikalarını öncesine göre daha az uygulanabilir ve daha az etkili bir duruma getirmiştir (Dymksi, 2008: 1). Bu anlamda incelenen krizlerde şunlar görülmektedir: Finansal krizler, genel olarak sermaye girişlerinde dalga şeklini alan artışlar ve kredi yaratma mekanizmalarının genişlemesiyle birlikte ekonomik aktivitelerdeki sürekli bir patlamanın ardından bir resesyon oluştuğunda ortaya çıkmaktadır. Bankacılık sektöründe yaşanan ahlakî tehlike problemleri, gizli veya açık mevduat garantileri ve zayıf denetim kredi akımlarındaki artış krizi şiddetlendirmektedir. Krizler ulusal paranın aşırı değerlendirilmesi, ihracatın azalması ve finansal varlık fiyatlarında yaşanan sabun köpüğü (bubble) türündeki artışların patlaması ile eşanlı olarak ortaya çıkmaktadır (Kaminsky ve Reinhart, 1998: 351).

Örneklerden de görüldüğü üzere neoliberalizm kendi tarihi içerisinde birçok krize sebebiyet vermiştir. Fakat küreselleşme sürecinin hız kazanmasında etkili bir rol oynayan neoliberal iktisat politikalarının olumsuz sonuçları ortaya çıkmaya başladığında bu politikaları savunanların tepkisi bu yaklaşımın köklü bir şekilde yeniden gözden geçirilmesi biçiminde olmamıştır. Tam tersine yoksullukla mücadele ve iyi yönetim amaçları ön plana çıkarılarak olumsuz sonuçlar uygulanan politikalar yerine az gelişmiş ülkelerin bunları uygulamadaki kusur ve yetersizlikleriyle ilişkilendirilerek neoliberalizmin daha da derinleştirilmesi amacı güdülmüştür (Şenses, 2003: 4). Bu amaçla da "finansal sistemin kuralılaşdırılması ve serbestleştirilmesi" temel düşüncesi çerçevesinde "şeffaflık" ve "yönetişim" gibi aslında reel ekonomide karşılığı tam olarak bulunmayan fakat günümüz finansal değerler sisteminde genişçe yer alan kavramlar ortaya atılmıştır (Yeldan, 2009: 16).

IV. KURUMSAL YÖNETİŞİM

Özellikle yukarıda incelenen krizler ışığında değerlendirildiğinde krizlerin etkilerinin azaltılması veya ortaya çıkmasının önlenmesi için küresel anlamda Dünya ülkelerinde siyasal yapıların iyileştirilmesi çabalarının yanı sıra ekonomik kurumların üzerinde de bir takım reformların uygulanmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Görüldüğü gibi etkileyici büyüme rakamlarına rağmen birçok kırılan demokraside yoksulluk, yapısal bozulma, temel kaynaklara erişimin sınırlı olması, özel sektör girişimlerinin eksikliği gibi ekonomik problemlerin baskısı devam etmektedir. Bu sorunların çözümü toplumların kalkınması adına herkes için öncelikli olmalıdır. Kurumsal yönetişim bu sorunların pek çoğu için uygulanabilir bir çözüm ve hem kamu hem de özel sektör de gerçekleştirilen işlemlerde yönetim ortamının, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve içsel ilişkilerin teşhir edilmesi yoluyla temizlenmesine imkân veren bir araç olarak ortaya çıkmıştır (Hontz ve Shkolnikov, 2009: 10-12). Ayrıca kurumsal yönetişim kavramı, ayrımı çok

net olmayan kamu kuruluşları ve özel sektör arasındaki ilişki çerçevesinde, gelişen yönetim tarzlarını göstermekte ve yönetimin yeniden yapılandırılmasına vurgu yapmaktadır (Stoker, 1998: 18).

İşletmelerin yönetimi, kontrolü ve hissedar çıkarlarının gözetimi ile yakından ilişkili olan kurumsal yönetişimin giderek daha güncel bir hale gelmesinin nedenleri olarak uluslararası ölçütlerin önem kazanması, finansal pazarların entegrasyonu, finansal risklerin artması, işletmelere yönelik toplumsal beklentilerin değişmesi, yetersiz ve/veya eksik raporlama, denetimlerin verimsiz olması, yönetici maaşların çok yüksek bir hal alması, iflaslar ve sahtecilik gibi olumsuzluklar sayılmaktadır (Özdemir, 2004: 740).

Yönetişimin amacı, kâr amacı sonucunda ortaya çıkan ve topluma zarar verebilecek düzeye gelen sapmaları denetim altında tutmak şeklinde ifade edilebilir. Unutulmamalıdır ki küreselleşme ile birlikte bir ülkede veya büyük bir şirkette meydana gelen krizin etkisi yerel boyutları aşarak tüm dünyayı etkileyebilmektedir. Son yıllarda gerek küresel düzeyde gerekse gelişmekte olan ülkeler özelinde meydana gelen şirket birleşmeleri ile kurumsal yönetişim kavramı ekonomik krizler bağlamında da dikkatleri çekmeye başlamıştır (Tekin, 2003: 1).

OECD'nin yaptığı tanımında kurumsal yönetişim "kurumsal yönetişim şirket yönetimi, şirketin yönetim kurulu, hissedarlar ve paydaşlar arasındaki ilişkileri içermektedir" şeklinde ifade edilmektedir (OECD, 2004: 2).

OECD'nin kurumsal yönetişim tanımı dört temel değer üzerine kuruludur. Bunlar açıklık, şeffaflık, sorumluluk ve hesap verebilirliktir (the Russia Corporate Governance Manual, 2004: 10). Bu ilkelerin şirketler tarafından benimsenmesi ve uygulanmasının sağlayacağı yararlar ise şöyle ifade edilmektedir (Hontz ve Shkolnikov, 2009: 19):

- Kurumsal yönetişim şirketlerin dış finansman kaynaklarına erişimini kolaylaştırır.
- Kurumsal yönetişim daha düşük sermaye maliyeti ve buna bağlı olarak da daha yüksek firma değerine ulaşılmasına yardımcı olur.
- Kurumsal yönetişim şirketin daha iyi bir işletme performansına, daha iyi bir yönetime sahip olmasına ve şirketteki kaynakların şirket içerisinde daha iyi dağıtılmasına yardımcı olur.
- Kurumsal yönetişim finansal kriz riskini azaltır.
- Kurumsal yönetişim tüm paydaşlar arasında daha iyi bir ilişki olmasına yardımcı olur.

Bütün bu ilkelere ve sağladığı faydalara rağmen kurumsal yönetişim de neoliberal temelli finansal krizleri engellemeyi başaramamıştır.

4.1. Neoliberal Finansal Krizlerin Kurumsal Yönetişim Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Asya Krizi'ne bakılırsa bu krizle ilgili yapılan birçok çalışmada, Asya Krizi'nin asıl tetikleyicisi olmasa da Asya'daki zayıf kurumsal yönetişim uygulamalarının bölgedeki ülkeleri finansal krizlere daha duyarlı (hassas) bir hale getirdiği ve bu durumun da krizi şiddetlendirdiği ortaya koyulmuştur (Mitton, 2002: 1). Son yaşanan küresel kriz irdelendiğin de ise batan firmaların birçoğunun kurumsal yönetişim ilkelerini tamamen benimsedikleri dikkati çekmektedir. Örneğin Lehman Brothers neredeyse tüm yönetişim uygulamalarını kendisine uyarlamış ve hatta şirketin internet sitesinde etik kodları ve teşvikleri de içeren şirketin kurumsal yönetişim yapısını açıklayan özel bir bölüme de yer vermişti (Berrone, 2008: 2). Fakat bütün bu uygulamalara rağmen Lehman Brothers küresel finansal krizden en çok ve en çabuk etkilenen kuruluşların başında gelmiştir.

Bu noktadan yola çıkarak şu genelleme yapılabilir neoliberal politikalar zaman içerisinde hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Bu durum neoliberalizmin doğasını teşkil eder. Bu nedenle kurumsal yönetişim de bütün olumlu özelliklerine rağmen yetersiz (veya eksik) kalmış ve neoliberal kaynaklı finansal krizler her defasında bir öncekinden daha şiddetli olarak etkisini küresel olarak hissettirmiştir.

Neoliberalizmin yol açtığı olumsuz sonuçların azaltılabilmesi veya tamamen ortadan kaldırılabilmesi için her dönemde farklı önlemler alınmaya çalışılmış fakat bunda başarılı olamamıştır. Neoliberalizmin tarihi boyunca kısa aralıklarla birçok neoliberal kaynaklı krizin meydana gelmesi ve bu krizlerin ortaya çıktıkları dönemlerde ayrıntılı bir şekilde analiz edilmelerine rağmen bu krizlerin oluşmasının önüne geçilememiştir. Kaldı ki bu krizler her defasında bir öncekinden daha şiddetli ve daha çok ülkeyi kapsayacak şekilde gerçekleşmeye devam etmiştir. Kurumsal yönetişim neoliberal sistemde özellikle aşırı serbestleşen finansal piyasalarda ortaya çıkan denetim açığının kapatılması için atılan en büyük adımlardan birisidir. Sonuçta neoliberal krizler üzerinde yapılan analizlerin hemen hepsinde krizin ortaya çıkması ve domino etkisi yaratmasındaki en önemli faktörlerden birisi kısa dönemli oluşan sermaye akışlarıdır. Finansal piyasalarda yaşanan serbestleşme ile çok çeşitli ve riskli yatırım araçlarının ortaya çıkması ve bunların bilinçsizce kullanılması da bu sermaye akışlarında önemli rol oynamaktadır. Kurumsal yönetişim özellikle açıklık, şeffaflık, sorumluluk ve hesap verebilirlik gibi ilkeleri ile özellikle finansal piyasalarda serbestçe yapılan riskli işlemlerin önüne geçilebilmesi için önemli bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Fakat şu açıkça görülmektedir ki kurumsal yönetişim de gerek tam olarak doğru uygulanamaması

gerekse de farklı birçok nedenden dolayı krizlerin ortaya çıkmasında veya etkilerinin azaltılmasında yeterli olamamıştır.

SONUÇ

Neoliberal politikalar 1980'lerden itibaren tüm dünyada önemli değişim ve dönüşümlere sebebiyet vermiştir. Bu dönem içerisinde küreselleşme süreci son derece hız kazanmış ve dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen ekonomik, finansal, siyasal ve sosyal olaylar diğer dünya ülkelerini de ciddi anlamda etkiler hale gelmiştir. Dünya üzerinde pek çok ülkede benimsenen neoliberal politikalar temelde; özellikle dış ticaret ve finansal piyasalarda serbestleşme sağlayarak, ülkeleri dışa açık serbest piyasa ekonomisi haline getirmek ve oluşacak olan bütünleşik piyasalardaki rekabetçi ortamın yaratacağı etkinlikle ülkelerin kalkınma ve refah seviyelerini artırmak gibi düşüncelere dayalı olarak gelişim göstermiştir. Buna rağmen zaman içerisinde bir çok finansal krize de sebebiyet vermiştir. Meksika Krizi, Arjantin Krizi, Güneydoğu Asya Krizi ve 2008 Küresel Finansal Kriz neoliberal dönem içerisinde karşılaşılan bu finansal krizlerin birer örneğidir.

Yaşanan finansal krizlere rağmen neoliberal politikalara bakış bu politikaların ve genel olarak neoliberalizmin yeniden köklü bir şekilde gözden geçirilmesi şeklinde olmamış aksine oluşan olumsuz sonuçların az gelişmiş ülkelerin yeterli denetim mekanizmalarını kurmadan neoliberal politikaları uygulamaya başlamış olmalarından kaynaklandığı düşüncesi daha ağır basmıştır. Bu noktadan yola çıkılarak da az gelişmiş ülkelerin neoliberal politikaları uygulamadaki yetersizliklerini gidermek için kamu kuruluşları ve özel sektör arasındaki ilişkiler çerçevesinde yönetimin yeniden yapılandırılmasını vurgulayan "yönetişim" düşüncesi ortaya çıkmıştır. Daha minimal olarak işletmeler bazında ise şirket yönetimi, hissedarlar ve paydaşlar arasındaki ilişkileri içeren "kurumsal yönetim" düşüncesi ortaya çıkmıştır. Hatta OECD tarafından kurumsal yönetim ilkeleri yayınlanmıştır. Böylece özellikle finansal piyasalardaki serbestleşme ile birlikte artan finansal pazarlardaki entegrasyon ve finansal risklerden kaynaklanabilecek olumsuz sonuçların giderilebilmesi amaçlanmıştır. Birçok şirket sözü geçen bu ilkeleri benimsemiş ve uygulamıştır. Fakat özellikle 2008 Küresel Finansal Kriz'de açıkça ortaya çıkmıştır ki kurumsal yönetim de finansal piyasalarda yapılan işlemlerden kaynaklanan olumsuz sonuçların etkisinin azaltılmasında yeterli olmamaktadır.

Sonuç olarak neoliberalizm bir sistem olarak hem birçok fırsat hem de tehdit yaratmakta ve ortaya çıkan tehditleri bertaraf etmekte yetersiz kalmaktadır. Bugüne kadar yapılan uygulamalarla da bu yetersizlik giderilememiştir.

KAYNAKÇA

- AY, Ahmet ve MANGIR, Mehmet (2007). "Uluslararası Finansal Entegrasyon Bağlamında Sermayenin Vergilendirilmesi: Tobin Vergisi", *Maliye Dergisi*, Sayı: 153, 123-141.
- BERRONE, Pascual (2008). "Current Global Financial Crisis: An Incentive Problem", *University of Navarra Occasional Paper*, No: 158, 1-7.
- CROTTY, Jim & DYMSKI, Gary A. (1998). "Can the Global Neoliberal Regime Survive Victory in Asia?", *the Political Economy Research Institute Published Study*, University of Massachusetts.
- DYMSKI, Gary A. (2008). "Financial Risk and Governance in the Neoliberal Era," in *Managing Financial Risks: From Global to Local*, Edited by Gordon L. Clark, Adam D. Dixon, and Ashby H.B. Monk, Oxford: Oxford University Press, 48-68.
- HARRIS, Catherine (1999). *the Asian Crisis*, <http://www.cfee.org/en/asiancrisis.pdf> (14/02/2015).
- HONTZ, Eric ve SHKOLNIKOV, Aleksandr (2009). *Corporate Governance the Intersection of Public and Private Reform*, Center for International Private Enterprise, Washington, DC, United States.
- International Finance Corporation and the U.S. Department of Commerce (2004). *The Russia Corporate Governance Manual Part I Corporate Governance Introduced*, Alpina Business Books, Washington DC, United States.
- JUEGO, Bonn ve SCHMIDT, Johannes Dragsbeak (2009). "the Political Economy of the Global Crisis: Neo-liberalism, Financial Crises, and Emergent Authoritarian Liberalism in Asia", *Fourth APISA Congress (Asian Political and International Studies Association)*, "Asia in the Midst of Crises: Political, Economic, and Social Dimensions", 12-13 November, Makati City, Philippines, 1-26.
- KAMINSKY, Graciela L. ve REINHART, Carmen M. (1998). "Financial Crises in Asia and Latin America: Then and Now", *the American Economic Review*, Vol. 88, No. 2, 444-448.
- KAMPPEPETER, Werner (2011). *International Financial Crises in Comparison Lessons for Managing the Current Crisis*, International Policy Analysis, Friedrich- Ebert-Stiftung, Berlin.
- KARUN ATILLEKA, Eshan (1999). "the Asian Economic Crisis", *House of Commons Library Research Paper*, 99/14, 1-45.
- KOTZ, David M., (1999). "Russia's Financial Crisis: The Failure of Neoliberalism", *Z Magazine*, January, 28-32.
- KOTZ, David M. (2002). "Globalization and Neoliberalizm", *Rethinking Marxism*, Volume 12, Number 2., 64-79
- KOTZ, David M. 2009). the Financial and Economic Crisis of 2008: A Systemic Crisis of Neoliberal Capitalism, *Review of Radical Political Economics*, 41(3), 305-317.
- LEDERMAN, Daniel; MENENDEZ, Ana María; PERRY, Guillermo ve STIGLITZ, Joseph (2000). "Mexico: Five Years After the Crisis", *ABCDE Conference of the World Bank*, April 18-19, Washington DC, United States.
- MISHKIN, Frederic S. (1999). "Lessons from the Tequila Crisis", *Journal of Banking & Finance*, 23, 1521-1533.
- MITTON, Todd (2002). "A Cross-firm Analysis of the Impact of Corporate Governance on the East Asian Financial Crisis", *Journal of Financial Economics*, Vol: 64, 215-241.
- OECD (2004). *OECD Principles of Corporate Governance*, Paris, France.
- ÖNİŞ, Ziya.(2003). "Argentine Crisis, IMF and the Limits of Neoliberal Globalization: A Comparative View from Turkey", *the Review of International Affairs*, 1-18.

- ÖZDEMİR, Lütfiye (2004). "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde (KOBİ) Kurumsal Yönetişim Sürecinin Gelişimi: Van İli Örneği", 3.Ulusal Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Osmangazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, 25-26 Kasım, Eskişehir.
- ÖZTÜRK, Serdar ve GÖVDERE, Bekir (2010). "Küresel Finansal Kriz ve Türkiye Ekonomisine Etkileri", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 1, 377-397.
- SHKOLNIKOV, Aleksandr ve WILSON, Andrew (2009). *From Sustainable Companies to Sustainable Economies, Corporate Governance the Intersection of Public and Private Reform*, Center for International Private Enterprise, Washington DC, United States.
- STOCKHAMMER, Engelbert (2010). "Neoliberalism, Income Distribution and the Causes of theCrisis", *Research on Money and Finance*, Discussion Paper No: 19, 1-28.
- STOKER, Garry.(1998). "Governance as Theory: Five Positions", *International Sociel Science Journal*, 17-29.
- ŞENSES, Fikret (2004). Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı Engel mi?, *ERC Working Paper in Economic*, 04/09, 1-27.
- TEKİN, Ali Güner (2003). *Kurumsal Yönetişim Hakkında*, <http://www.angelfire.com/ok4/aligunertekin/200304CGHk.pdf>, (20.02.2015).
- WADE, Robert (2008). "the Asian Debt-and-Development Crisis of 1997-?: Causes and Consequences," *World Development*, Vol: 26 No: 8, 1535-1553.
- YELDAN, Erinç (2009). "Kapitalizmin Yeniden Finansallaşması ve 2007/2008 Krizi: Türkiye Krizin Neresinde", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 11-28.